

KULTUR

KULTURCHEF: PETER LUTHERSSON, NYHETSCHEF: SVANTE FREGERT (TIL), MARIA CEDERHÖJ, CARL OTTO WERKELID (VIK), KRITIKCHEF: ERIK WALLRUP, STRECKAREDAKTÖR: KAY GLANS. REDAKTION: TEL 08-13 51 67, 13 51 44. TELEFAX 08-13 51 00, E-POST: kultur@svd.se

Bocka för Vigelands misskände bror

Oslös bäst bevarade offentliga hemlighet är kanske Emanuel Vigeland Museum. Nu skall man göra in-
te förväxla Emanuel Vigeland (1875-1948) med hans berömda bror Gustav Vigeland (1869-1943), vilken som det officiella Norges skulptör utformade de folkskole-
ska monumenten i Vigelandsparken. Dit uppbror tydligen aldrig turistbussarna att rulla. Ödsligare är det i de skug-
giga valv ut i förstaden Slemdal där yngre brodern Emanuel utfört sina väggmålningar, i vad som numera utgör hans museum.

Museum är för övrigt en missvisande beteckning. Vad Emanuel skapat är mer av en orgelstasisk kulepelt, ett egyptiskt mausoleum, ett satanistiskt kapell eller som stöget fram ur en av Tusen och en natts opiumdrömmar! Man häpnar över hur den svenske ärebesökaren Nathan Söderblom kunde ge sin välsignelse. En besökare här tvingas, tvetsamt eller självsäkert, fatta tag i det omringlande dörrhandtag och att så böja djupt på ryggen i det låga nålsögat till ingång. Väl inkommen upptäcker man att man faktiskt bockat sig för konstnärens nära, vars askurna sitter infattad i en liten nisch ovanför porten.

Längs de höga väggarna där inne i dunklet ringlar sig formationer av muskulösa män och yppiga kvinnor. I sträckta armar mottar de silkeslena kinbensskåra spådar ur märker, eller möter varandra lidelsefullt i ett hav av Kama Sutra positioner. Allt tycks stiga eller störtande. Underifrån och från sidorna avaktar svajande skelett för ett emellanåt ingripa i häcksbåtens dansen.
Museum är öppet endast ett par timmar i veckan, söndagar 13-15. De mycket speciella testamentensföreskrifterna som endast tillåter to besökare åt gången befördar inte heller direkt masspopularitet. Är detta då en protestskrivelse från min sida, vill jag ändra på förhållandena? Nej, saken har sin egen underbart klargörande logik. Den firade statskonstnären uppe i solljuset i nationalparken. Den misskände yngre konstnärbrodern i skuggans eldsjändade mörker, bortom allfärdvägarna i Slemdal. Kanske gjorde bröderna i själva verket dessa val helt tidigt i livet, och var dem trogna.

HÅKAN SANDELL

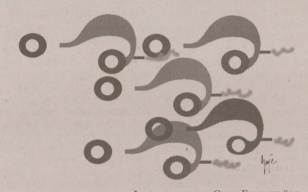


ILLUSTRATION: GUJE ENGSTROM

Färglära på väg

Alla andliga övningar av typen gör-det-själ går motorvägens färglära snabbast att upprätta, några hundra mils bokföring av färgen på omkåre respektive omkåre ger tillräckligt statistiskt material av billackeringens temperera. Motorvägens färglära bör ses som ett komplement till Goethes och Bauhausläraren Joseph Ittens snarare än som en ersättning. Lacken går nämligen att läsa mot Ittens universella system av korrespondenser där varje färg och färg svarar mot ett själsligt tillstånd, en nivå i andens mödosamma färd upp ur det jordiska.

Den som har en röd bil kör enligt sålunda uppräntad statistik fortare än andra ovssett årsmådel: blir man förbispassad av rena museiföremål har dessa signalröd lackering. Längsamast kör vita bilar (ambulanser undantagna), däreft gröna. Svart är en specialfärg eftersom den i viss mån är yrkesbetingad. Människors om inte vill bli ihågkomna eller uppmärksammas kör de svart; civilpoliser, begravningsreprentörer, gangstrar och toppolitiker. I svarta bilar kryp kör det alltså för att de har lik i lasten. Gula bilar är ovanliga, dessutom de enda som kör om röda. (Brandlugt är däremot en långsam färg, förmodligen beroende på Televeterut-utifrån maskinpark.)

Mitt förslag är att trafikpoliserna där slutatserna av den lackeringssykologi och koncentrerar sin uppmärksamhet helt på bilar i varma färger. Vad min bil har för färg är ju helt oavsettligt i samband med att jag vill gärna påpeka att blå i Ittens schema står för den rent andliga nivån.

KRISTOFFER LEANDER

Krigshistoriens skräckkabinett

Kvinnan i trasor sliter köttslansor ur ett hästkadaver i sällskap med en utmågslad hund. Lugn, det är en barockt expressiv skulptur i plast! Är vi i madame Tussauds vaxkabinett? Nej, vi tjuvlyttar in på projekt Armémuseum, en av Sveriges största museisatsningar inför 2000-talet. Nästa år öppnar det efter en trettioårig försening som pågått i åtskilliga år.

Många har ingen aning om vad som döljer sig bakom den pimpiga fasaden på Riddargatan i Stockholm. Någon kanske minns att där en gång fanns ett föga besökt museum, Armémuseum. Inte blir det mer ihågkommet för att det varit stängt sedan 1993. Sedan 1879 ruvade det föga uppmärksammade museet på sina samlingar av vapen och uniformer. Det var ett museum där kriget framstod som en blandning av modervisning och vapenlek. Där fanns litet som påminde de få besökarna om att någon kunde skadas till liv och lem i de krig som i vår skonade hage låg så långt tillbaka i tiden.

Nu skall det bli annat av bakom den nyigen färgsatta fasaden som bildar en så pimpig front när kungliga koterger utgår härifrån vid statsbesök. Här byggs ett grunden förändrat museum upp sedan ett par år tillbaka. Det är en för Sverige enastående storslagen och originell museisatsning, som säkert kommer att få debatten om vad ett museum egentligen skall vara att flamma upp. Under de senaste decennierna har museer till synes velat vara allt utom just museum.

Kronologi hopplöst passé

Men en dogm tycks ha slagit igenom som ingen museichef vågat bryta mot - kronologi är hopplöst passé. Livet antas inte röra sig efter en tidsaxel, åtminstone inte presentationen av historien. Liksom i dagens skola, skall museibesökaren serveras verkligheten i mer eller mindre dekonstruktivistiska teman som hackar upp verkligheten i långsökt tårtbitar.
Armémuseum kommer att chockera den nya traditionens museifolk genom att presentera Sveriges historia i relation till dess krigsvisen från å till 5, eller i grova drag de senaste åren som det i någon bemärkelse funnits ett område som man kunnat sätta etiketten kungariket Sverige på.

Egentligen blir vi det enda heltäckande museet för svensk historia, säger museichefen Johan Engström, som nu leder arbetet med att inreda, dekora och fylla den gamla före detta arsenalens tre vidsträckt våning, arplivsd, med utställningsföremål.

Vil lyfta ut det militära etablissemanget och sätta in det i sitt samhälleliga sammanhang. Varhelst man lyfter en sten i det civila samhället genom historien finner man en militär. Museets tema skulle kunna beskrivas som "War and Society", säger Johan Engström.
Försvaret som organisation har inget inflytande över museet sedan 1996. Det blir alltså inte bara ett försvarshistoriskt utan ett kulturhistoriskt museum.

Ake Blix som är chef för museets pedagogiska avdelning understryker gärna att detta inte blir ett museum bara för vapenrika karlar. Här skall alla finna något intressant.
För den som finner det något makabert att Sveriges enda heltäckan-



FOTO: LENNART NYGREN

Rysligt men njutbart. Efter 30-åriga krigets arméer kom plundrarna - den engelske skulptören David Hayes realistiska framställning (bilden överst). Spöstraffet var länge universallärdet mot bristande disciplin i den svenska armén - här illustrerat av skulptören Oscar Nilsson (bilden längst tv.). David Hayes skulpturgrupp med kämpande chimpanser (bilden i mitten) ger anslag till de nya utställningarna. Stormakstidens präst var maktens redskap - gudsdorden blandades med besked om nya utskrivningar av soldater (bilden t h).

de historiska museum skall springa ur dess krigshistoria bör det kanske påpekas att kronan/staten under större delen av vår tusenåriga historia knappt hade någon annan större uppgift vid sidan av rättsskipningen och tulluppbörden än att föra krig. Under den långa Örtinder-tiden som föregick det moderna Sverige och då landets historia var dess kongungars, var monarkens främsta roll överste krigsherren.

Staten som en armé
Den svenska staten är organiserad som en armé. Redan på 1600-talet hade vi världens högsta skatter. Dessutom hade vi som land en manspällan per invånare som låg två gånger högre än i t ex stormakterna Spanien, sägare redaktör Svante Folin som deltagit i arbetet med att utveckla idénehåll bakom det nya museets utställningar tillsammans med Ake Blix och Leif Nilsson.

Som det redan i det gamla museet påpekas vad det svenska riket för det mesta i krig fram till 1847. Vandrigen genom den blodiga, pestbradade och fattiga svenska historien före vår tid blir sålunda i det nya museet till en sann skräckupplevelse. Men en njutningsfull sådan, inget är så kätillande som fasan bara de ligger på respektabelt avstånd.
- Här visas blod, svett och tårar, säger Svante Folin.
Skaparna av salarna, med teman som efter medeltiden i stort sett följde århundradens gång, har därför utan skygglapp gett sig hän åt stof-fets inbeboende dramatik. Besökaren kastas in medias res redan vid inträdet i den kronologiska utställningen. En flock vilt stridande chimpanshannar i naturlig storlek skall illustrera att detta museum vill ge perspektiv på primaternas inbeboende aggressivitet.
Hur denna stridslystnad hos människogivet vis en kulturell inramning visas genom exempel den svenska krigsstatens utveckling. Förenså, vapen och andra artefakter, kommer att ställas ut inramade av dramatiska tabeller i naturlig storlek. Just nu växer dessa scener fram.

Under en ek på en äng där äkta mossor och gräs, konserverat enligt hemligt recept, bildar underlag för ett fölläder från trettioåriga kriget. En bit därifrån sliter som ovan nämnda kvinnan i sitt kadaver.

Apokalypsens ryttare
Många av de hyperrealistiska scenerna från krigets vardag är skapade av den engelske skulptören David Hayes, som släppt alla tyglar. Trotsol-dater spränger fram på tre furiosa hästar - ekipaget för osökt tanken till Apokalypsens ryttare. I en snödriva ligger tre ikullfallna karoliner. Liksom de flesta krigsgestalter i utställningen är de skapade av skulptören Tina Nordborg Folin.

Min bror är patolog, förklarar hon den isande realismen hos de insnödade karolinerna.
Tillsammans med ett team av skulptörer arbetar hon i en helvete stad inrymd i museet där rader av huvuden gjutna i silikon grinar i olika tillstånd från stridslystnad till dödsdamp.
De realistiska huvudena kommer

att återfinnas i ett fältläsarett från den tid då året vårt namn fög över jorden, sitta på de stridande i en sal som återger en del av stridsplanen från vårt sista krig mot ryssen 1808-09, där även en nyttillverkad realistisk kanon på sin konstfärdigt sönder-skjutna leveret betjnas av finsk kanonnat och en ströppig officer.

Den lugnare resten av 1800-talet utspelar sig framför ett nymalat jät-tepanorama på väggen i metoden i den stilt som var vanlig i de stora panoramorna som visades mot inträdet före filmens tid. Till skillnad från sina föregångare är detta först skapat i dator av museets atletische Leif Nilsson. Han har också byggt upp de framtida utställningarna i dator, så att de har kunnat studeras innan de började byggas.

Allt skall sedan ljussättas med hjälp av ett datoriserat belysnings-system och hörlurar och där strömmar ljud ur dolda hörlåtar.

Uniformer och fanor

Armémuseum har stora samlingar av uniformer från alla tider. De kommer att visas i en separat avdelning. Liksom världens största samling av fanor tagna som troféer. De äkta uniformerna förekommer inte i tabellerna. För att klä de 60 realistiskt utformade dockorna i naturlig storlek har ena av de flesta krigsreplikor av gängna tiders uniformer tillverkats. Varje yrtid som är hand-sydd i tidsriktiga material.

När museets nya utställningar blir klara nästa år har det kostat ca 30 miljoner kronor i statliga medel. Därtill kommer kostnaden på 100 miljoner för att restaurera den gamla ars-nalsbyggnaden med sina flyglar. Byggnaden framför Hedvig Eleono-ra kyrka uppfördes ursprungligen som arsenal på 1790-talet, blev sedermera sä för Svea artillerieregemen-t. Museet tillkom 1879. Unge-för samtidigt fick byggnaden en ny övernivån som gav den ett pompig-are utseende än den hade från bör-jan med sin klassicistiska frontispis.

Det genomgick sin sista stora omändring vid tiden för andra världskri-gets beredskap. Museet genomsträ-dades när det öppnades 1943 av tidens försvarsfrämjande nationella stäm-ningar. Beredskapsplanen får givets sin plats också i det nya museet, liksom det kalla krigets epok. Medel-lers nostalgiker kan också göra ett återbesök på en lucka, som den kun-de te sig på 1960-talet, kompletterad med utvickningsflikor på skåpörrarna. Halvt på allvar funderar museell-ningen på att lägga sina smutsiga strumpor över natten på luckan för att skapa den rätta atmosfären.

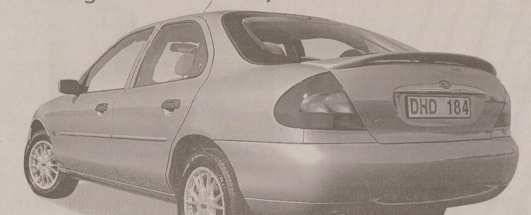
Vapen satta ur bruk
Vapen, bomber och granater där? Fö-remlen kommer att visas i montrar utplacerade kring de dramatiska ta-blierna. Givetvis bara en represen-tativ del av de ca 80 000 dateregis-trerade som museet förfogar över och som finns i olika lager i huvud-staden och landet. Presnutiva va-pentjuvar gör sig inget besvär - inga vapen som ställs ut går att använda, de är noggrant satta ur bruk.

När museet öppnas av kungen nästa år vid en ceremoni på Arille-riergården kommer det att bli den största museisatsningen på många år under det nya århundradet i Sverige, säger Johan Engström.

LARS FIMMERSTAD

NU EXTRA LÄTT ATT VÄLJA FORD MONDEO!

Vi hårdgallar vårt lager av nya bilar för att ge plats för höstens nyheter. Varsägod - ett kanonerbjudande värt 10.000 kr:



Winterhjul 0 kr
Värde ca 6.500 kr.
+
Larm 0 kr
Monterat och klart!
Cargard. Godkänt, fjärst. Värde ca 4.300 kr.



Ford Mervärde
• Herrgårdsvagn utan pristillägg
• 3 års Vagnskadegaranti
• Options - ny Ford vartannat år

SÄTRA: Murrastav. 1 vid E4
BARKARBY: Veddestav. 2 vid E18
HAMMARBY: Hammarby Fabriks. 33

Ford
KINDWALLS
08 - 795 05 00
www.kindwalls.se
Lördag, Söndag 11 - 16, Måndag - Fredag 9 - 18

SVENIGES STÖRSTA FORDÄTFRÖRSÄLARE

FORD MONDEO
Det givna valet för så många svenska bilister, inte minst tjänstebilsförare. Pris från 159.900 kr.